

GEMMA

Paikallinen protokolla paperittomien ja rekisteröitymättömien väkivaltaa
kokeneiden naisten kohtaamiseen ja tukemiseen

Helsinki, Suomi

Tekijät:

Helsingin Diakonissalaitos

Milja Moilanen, 2017

Gemma-hanke on saanut rahoitusta Euroopan Unionin
perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuus -ohjelmasta.

Johdanto

Gemma-hankkeen aikana (2016–2017) Eurooppa on kokenut historiallisen muuttoliikkeen Lähi-Idän kriisin kärjistyttyä, pakottaen ihmisiä pakenemaan kotimaistaan ja hakemaan turvaa Euroopasta. Samalla poliittinen ilmapiiri ja taloudellinen tilanne ovat muuttuneet. Kaikkiällä Euroopassa, mukaan lukien Suomessa, äärioikeiston nationalismi on lisääntynyt vaikuttaen maahanmuuttopolitiikkaan ja heikentäen kaikkien maahanmuuttajien, eritoten vailla oleskelulupaa Suomessa elävien ihmisoikeustilannetta.

Tässä dokumentissa käytetään termiä ”paperiton”, mikä viittaa sellaisiin maahanmuuttajiin, jotka oleskelevat Suomessa erinäisistä syistä ilman virallista oleskelulupaa. Termi ”rekisteröitymätön siirtolainen” viittaa Euroopan Unionin kansalaisiin, jotka oleskelevat Suomessa, mutta eivät ole rekisteröineet oleskeluaan Suomen viranomaisjärjestelmään. Sekä paperittomat että rekisteröitymättömät siirtolaiset ovat laillisen statuksensa takia vailla kotikuntaa, mikä sulkee heidät useimpien sosiaali- ja terveyspalvelujen ulkopuolelle.

Helsingin Diakonissalaitos on Gemma-hankkeen myötä kartoittanut naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiötä paperittomien ja rekisteröitymättömien yhteisöjen keskuudessa sekä selvittänyt näiden yhteisöjen naisten käytettävissä olevia palveluja. Olemme myös seuranneet ajankohtaista lainsäädäntöä koskien paperittomia ja rekisteröitymättömiä yhteisöjä sekä heidän, eritoten naisten, pääsyä palveluihin. Verkostoituminen muiden palveluntuottajien kanssa, henkilökunnan kouluttaminen sekä paperittomien ja rekisteröitymättömien siirtolaisten oikeuksista tiedottaminen on myös ollut oleellinen osa paikallista projektityötä Helsingissä.

Gemma työpajojen kautta olemme myös luoneet pohjan naisryhmille ja yhteisötyöpajoille. Helsingin Diakonissalaitoksen Hirundo päiväkeskus, joka on kohtaamispaikka rekisteröitymättömille siirtolaisille ja koordinoi Gemman toteutusta Helsingissä, pyrkii ottamaan naisten ja yhteisön

työpajat osaksi säännöllistä toimintaansa ennaltaehkäisevän ja yhteisön sisäisen tuen jatkuvuuden takaamiseksi sekä väkivallattoman elämän edistämiseksi.

Sisältö:

1 Naisiin kohdistuva väkivalta Suomessa – institutionaalinen ja kontekstuaalinen viitekehys	5
1.1. Laillinen viitekehys sekä paperittomien ja rekisteröitymättömien väkivallan uhrien oikeudet	6
1.2. Sosiokulttuurinen näkökulma naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiössä	8
2 Verkostoyhteistyö ja monialainen vastuunkanto vähemmistöryhmiin kuuluvien väkivallan uhrien tukemisessa	11
2.1 Väkivaltaan puuttuminen: Pätevyystavoitteita ja monikulttuurisuuden peruseriaatteita	12
2.1.1 Väkivallan tunnistaminen	12
2.1.2 Interventio	14
2.1.3 Tulkkien käyttö	15
2.2 Millaista tukea nainen tarvitsee väkivaltakokemuksen jälkeen	15
2.2.1 Palveluverkosto	16
2.3 Auttamisen polku	18
3. Naisen ja koko yhteisön voimaannuttaminen väkivallattomuuteen	19
3.1 Yhteisötyöpajat	19
3.2 Naisten ryhmät	20
KIIKOKSET KUMPPANEILLE:	21
LÄHDELUETTELO:	22

1 NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA SUOMESSA – INSTITUTIONAALINEN JA KONTEKSTUAALINEN VIITEKEHYS

Arviolta joka kolmas nainen Suomessa kokee jossain elämän vaiheessa väkivaltaa. Siitä huolimatta Amnesty International Suomen osaston tekemän tutkimuksen mukaan naisiin kohdistuvaan väkivaltaan ei ole vastattu kunta- eikä valtiontasolla kansainvälisten vaatimusten mukaisesti. Myöskään sote- ja maakuntauudistuksessa ei ole riittävästi huomioitu tätä ihmisoikeuskysymystä. Tämä kuvastaa Suomen yleistä tilannetta naisiin kohdistuvan väkivallan osalta.

Suomi on saanut useita huomautuksia kansainvälisiltä ihmisoikeussopimusten noudattamista valvovilta elimiltä naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyen. Suomi on liittynyt Euroopan neuvoston yleissopimukseen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi (nk. Istanbulin sopimukseen) vuonna 2015 ja sen myötä Suomea myös veloitetaan kohdentamaan yhä enemmän resursseja naisiin kohdistuvan väkivallan ratkomiseksi. Yksi haaste Suomessa on kuitenkin maantieteellisesti tarpeeksi laajan turvakotiverkoston ja muiden kynnyksettömien palvelujen toteuttaminen, jotta kriisitukea ja suojelua voitaisiin tarjota kaikilla alueilla.

Paperittomien ja rekisteröitymättömien naisten osalta Istanbulin sopimus on erityisen tärkeä, sillä siinä omistetaan yksi kokonainen luku naispuolisiin turvapaikanhakijoihin ja muihin oleskelulupaa vailla oleviin naisiin, jotka kohtaavat sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa. Sopimus kieltää naisten maahanmuuttostatukseen perustuvan syrjinnän. Sopimus myös velvoittaa maita toimimaan naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi ja tukemaan väkivallan uhreja ottaen huomioon erityisen haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt.

Oleskelulupaperusteisen sosiaaliturvan ulkopuolelle jäävien naisten kohdalla esimerkiksi turvakodin tarjoama suoja ei ole riittävän pitkä. Myös

maahanmuuttolainsäädäntö monimutkaistaa yhteistyötä kolmannen sektorin kriistytöä tarjoavien palveluiden sekä julkisen puolen palveluntarjoajien välillä, sillä lainsäädäntö, jota muutetaan jatkuvasti, heikentää turvapaikanhakijoiden ja rekisteröitymättömien siirtolaisten oikeudellista asemaa. Paperittomien sekä rekisteröitymättömien naisten on lähes mahdotonta päästä asumispalvelujen piiriin turvakotijakson jälkeen, joten he joutuvat usein palaamaan niihin olosuhteisiin, mitkä alun perin altistivat heidät väkivallalle. Tämänkaltaisia olosuhteita ovat esimerkiksi epävarma oikeudellinen asema, maastakarkoitus, kodittomuus, kunniaan liittyvä väkivalta sekä ihmiskauppa. Myös palveluiden salassapitovelvollisuutta korostavan palomuurin heikentäminen poliittisin päätöksin on ajanut paperittomat ja rekisteröitymättömät väkivallan uhrit tilanteeseen, jossa palvelusta saadut hyödyt eivät ylitä kynnystä altistua esimerkiksi maastakarkoitukselle.

Maahanmuuttajataustaisten naisten kokemasta väkivallasta ei ole ajankohtaista tutkimustietoa Suomessa, mutta vuonna 2005 tehdyssä tutkimuksessa arvioidaan, että maahanmuuttajataustaiset naiset kokevat lähisuhdeväkivaltaa huomattavasti useammin kuin valtaväestöön kuuluvat naiset.

Kun tieto ja palvelut liittyen naisiin kohdistuvaan väkivaltaan leviävät Suomessa, tulisi yhä enemmän myös kiinnittää huomiota monikulttuurisiin sekä intersektionaalisiin lähestymistapoihin ja kaikista haavoittuvimmassa asemassa olevat naiset tulisi huomioida palveluissa aktiivisemmin.

1.1. Laillinen viitekehys sekä paperittomien ja rekisteröitymättömien väkivallan uhrien oikeudet

Suomessa useat väkivallan teot ovat virallisen syytteen alaisia, mikä tarkoittaa että poliisi voi tutkia teon ja yleinen syyttäjä voi nostaa syytteen, vaikka uhri itse ei rangaistusta vaatisikaan. Suomen lainsäädäntöä liittyen naisiin kohdistuvaan väkivaltaan on uudistettu mm. vainoamisen

kriminalisoinnilla (2016) ja uhridirektiivin käyttöönnotolla (2012/29/ EU). Uhridirektiivin oleellisin sisältö on uhrin pääseminen tuen piiriin. Käytännössä uhridirektiivi velvoittaa viranomaista esitutkinnan yhteydessä ilmoittamaan uhrille hänen oikeudestaan tukipalveluihin, neuvontaan, tulkkaukseen, korvauksiin ja suojeluun. Vaikka Suomen lainsäädännössä ei mainita naisiin kohdistuvaa väkivaltaa käsitteenä, perheväkivaltaan sekä lähisuhdeväkivaltaan viitataan esimerkiksi rikoslaissa, lähestymiskieltoa koskevassa lainkohdassa sekä lastensuojelua ja sosiaalihoitoa koskevissa laeissa. Suomi on liittynyt kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevaan yleissopimukseen (CEDAW) vuonna 1986. CEDAW sopimus velvoittaa osallistujamaita toimimaan miesten ja naisten välisen tasa-arvon saavuttamiseksi lainsäädännön, viranomaisten, kolmannen sektorin toimijoiden, yritysten ja yksityishenkilöiden välillä. Suomi on myös liittynyt Istanbulin sopimukseen vuonna 2015.

Vaikka poliittiset päättäjät ovatkin heikentäneet paperittomien ja rekisteröitymättömien maahanmuuttajien oikeudellista asemaa, Suomen perustuslaki takaa kaikille Suomessa oikeuden elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Suomen perustuslain §19 myös takaa oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon jokaiselle, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, mikä puolestaan tarkoittaa, että hallituksen on toimillaan taattava jokaiselle Suomessa oleskelevalle pääsy kiirellisen sosiaali- ja terveydenhuollon piiriin. Tällä hetkellä Helsingissä tarjotaan vailla oleskelulupaa oleville henkilöille kuitenkin vain kiirelliset terveystalut niiden todellisilla kustannuksilla, mikä saattaa heikentää naisiin kohdistuvan väkivallan kohteeksi joutuneita naisia hakemasta apua. Raskaana olevat naiset kuitenkin saavat samat palvelut kuin kuntalaiset, joten he ovat oikeutettuja käymään neuvolassa, jossa väkivallasta kysytään rutiininomaisesti.

Merkittävä huolenaihe, joka on noussut Gemma-hankkeen ja aikaisemmin rekisteröitymättömien EU:n kansalaisten kanssa tehdyssä työssä esiin, on näiden väestöryhmien sekä miesten että naisten kokema katuväkivalta. Monien rekisteröitymättömien EU-kansalaisten viettäessä suurimman osan ajastaan ulkona, julkisissa tiloissa, he altistuvat aggressiiviselle syrjinnälle,

rasismille ja väkivallalle Helsingin kaduilla. Joidenkin kerrottujen väkivaltakokemusten mukaan väkivallan tekijä on saattanut olla vartija tai jopa poliisi. Näiden rikosten raportoimiseksi tähän protokollaan on lisätty yhdenvertaisuusvaltuutetun sekä eduskunnan oikeusasiamiehen yhteystiedot, niiden ollessa virallinen taho, joille voi ilmoittaa viranomaisten syrjivistä käytännöistä sekä rakenteellisesta väkivallasta.

1.2. Sosiokulttuurinen näkökulma naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiössä

Vailla oleskelulupaa Suomessa elävät maahanmuuttaja- ja siirtolaisyhteisöjen naiset kohtaavat moninkertaista syrjintää, mutta hankkeen aikana on myös huomattu vakavia puutteita heidän suojelussaan naisiin kohdistuvalta väkivallalta ja ylipäätään. Heidän haavoittuvaan asemaansa on useita syitä.

Ensinnäkin, paperittomat sekä rekisteröitymättömät naiset kuuluvat usein yhteisöihin, joissa vallitsee sukupuolten välistä epätasa-arvoa ylläpitäviä kulttuurisia arvoja, jotka muokkaavat yhteisön sisäisiä ihmis- ja valtasuhteita. Naisten vahvuudet ja osaaminen katsotaan näissä yhteisöissä usein liittyvän kotitaloustöihin ja kaikki perheen ulkopuoliset asiat asetetaan miehen vastuunkannon piiriin. Tämä sulkee naiset pois yhteiskunnasta yhteisötasolla ja estää heidän kanssakäymisen kansalaisyhteiskunnan ja viranomaisen kanssa. Heidän lähtömaastaan saadut uskomukset ja kokemukset omista oikeuksistaan, väkivallanteon oikeutuksesta ja avunsaannin mahdollisuuksista vaikuttavat naisten mahdollisuuksiin hakea omatoimisesti apua, mutta myös lisää epätietoisuutta siitä, että heitä on kohdeltu väärin. Myös Gemman kautta on huomattu, että naiset eivät aina tiedä oikeuksiaan eivätkä tunne heille kuuluvaa palveluverkostoa. Myös muiden taitojen, kuten kieli- ja lukutaidon puuttuminen estää naisia hakemasta tukea ja apua vieraassa ympäristössä.

Toinen kulttuurillinen lähtökohta maahanmuuttajaustaisten naisten keskuudessa on pelko perheen tai yhteisön häpäisemisestä tai

epäkunnioittamisesta. Väkivaltaan puuttumisen osalta tämä on merkittävä haaste niiden naisten kohdalla, jotka eivät saa riittävän pitkäaikaista suojaa pyrkiessään pois väkivaltaisesta ympäristöstä. Monet naiset, jotka kohtaavat kunniaan liittyvää väkivaltaa pelkäävät perheen ja yhteisön reaktiota avunhakemiseen. Tämänkaltaisen pelon oikeutus huomioon ottaen, kriisiajan jälkeiset palvelut, kuten tuettu asuminen, pitäisi olla kaikkien kunniaan liittyvän väkivallan uhrien saatavilla huolimatta uhrin oleskelulupastatuksesta. Myös mahdollisuutta hakea oleskelulupaa kunniaan tai yhteisölliseen väkivaltaan liittyvissä tapauksissa olisi tarkistettava, jotta uhrille voitaisiin taata todellista turvaa. Myös Istanbulin sopimuksessa velvoitetaan valtioita helpottamaan oleskeluluvan myöntämistä, mikäli nainen on kohdannut väkivaltaa ja omaa parisuhdeperustaisen oleskeluluvan tai on vaarassa tulla palautetuksi maahan, jossa hän voi joutua kidutuksen, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kohteeksi.

Suomessa paperittomille ja rekisteröitymättömille maahanmuutajille suunnatut palvelut on toteutettu suurimmalta osin kolmannen sektorin toimesta. Tämä johtuu osittain hallituksen linjauksista, mutta myös siitä että Suomessa kansalaisjärjestöillä on merkittävää monikulttuurista osaamista. Usein valtiosta riippumattomia toimijoita pidetään myös luotettavimpina rekisteröitymättömien ja paperittomien maahanmuuttajien keskuudessa, sillä heidän epävarma oikeudellinen asema voi aiheuttaa konflikteja viranomaisten kanssa. Alhainen luottamusken ja yhteistyön taso viranomaisia kohtaan estää vailla oleskelulupaa eläviä maahanmuuttajia ilmoittamasta heitä vastaan tehtyjä rikoksia poliisille. Epäluottamus viranomaisia kohtaan, etenkin Itä-Euroopan romanisiirtolaisten keskuudessa, johtuu usein heidän kokemuksistaan poliisin kanssa: heitä ei ole otettu vakavasti heidän tehdessään rikosilmoitusta, he ovat kohdanneet syrjintää ja/tai rasismia ja jopa laiminlyöntejä, eivätkä he ole saaneet oikeutta tai korvauksia kokemistaan raportoiduista rikoksista.

Näin ollen näyttää ilmeiseltä että naisena vailla oleskelulupaa eläminen muodostaa yhden suurimmista haavoittuvuustekijöistä suomalaisessa yhteiskunnassa. Paperittomat sekä rekisteröitymättömät naiset tarvitsevat täysin samoja palveluita kuin muut kansalaiset ja lisäksi palveluissa tarvitaan kulttuurisensitiivistä otetta ja valmiutta käyttää tulkkia.

Ylipäättään naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille tarkoitettujen palveluiden tulisi perustua intersektionaaliseen lähestymistapaan. Intersektionaalisisessa lähestymistavassa tarkastellaan henkilön risteäviä eroja: huomioidaan miten esimerkiksi sukupuoleen, etniseen taustaan, kansallisuuteen, yhteiskuntaluokkaan, ikään, uskontoon ja toimintakykyyn liittyvät tekijät vaikuttavat samanaikaisesti henkilön elämässä.

EU-siirtolaisyhteisöjen naiset kohtaavat Suomessa moninkertaista syrjintää. He kamppailevat köyhyyden ja asunnottomuuden kanssa, eikä heillä ole käytännössä pääsyä työmarkkinoille, vaikka EU-kansalaisina he olisivatkin oikeutettuja tekemään töitä Suomessa. He kuitenkin tulevat Suomeen taloudellisista syistä ja monet naiset ovat myös taloudellisesti vastuussa lähtömaissa oleville perheilleen. Kun perustarpeita on vaikea tyydyttää, on ymmärrettävää ettei väkivalta ole suurin huolenaihe naisten elämässä, ja niinpä naisiin kohdistuvasta väkivallasta puhuminen ei ole kovin yleistä naisten keskuudessa. Gemma-hankkeen avulla naisten oikeuksien tuntemusta ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskeva keskustelu on kuitenkin nostettu esiin ja aloitettu näiden yhteisöjen keskuudessa.

2 VERKOSTOYHTEISTYÖ JA MONIALAINEN VASTUUNKANTO VÄHEMMISTÖRYHMIIN KUULUVIEN VÄKIVALLAN UHRIEN TUKEMISESSA

Kuten edellisessä luvussa on mainittu, suurin osa naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille tarkoitetuista palveluista tarjotaan kolmannella sektorilla. Suomessa on kuitenkin voimassa Istanbulin sopimus, mikä velvoittaa Suomea kiinnittämään huomiota naisiin kohdistuvan väkivallan ilmiöön. Sopimus sisältää entistä tarkempia velvoitteita. Tältä osin Suomen hallitus on velvoitettu kohdentamaan enemmän resursseja naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiseen työhön. Tämän seurauksena esimerkiksi kolmannen sektorin toimijat, jotka tarjoavat turvakoti- ja kriisipalveluita, ovat saaneet viime aikoina enemmän rahoitusta. Naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyteen nähden resurssit eivät lisätystä rahoituksesta huolimatta ole riittävät vastaamaan tuen tarpeeseen.

Istanbulin sopimuksen myötä on myös avattu seksuaalirikoksen uhreille suunnattu tukikeskus kunnallisen palveluntarjoajan piiriissä. SERI-tukikeskuksessa asiakas saa kokonasivaltaista palvelua yhdestä paikasta. Palveluihin kuuluu oikeuslääketieteelliset tutkimukset, tilanteen kokonaisarviointi, psyykkistä ja sosiaalista tukea traumaattisesta kokemuksesta selviämiseen ja tuen jatkosuunnitelma.

Suomi on toistuvasti saanut suosituksia kansainväliseltä yhteisöltä liittyen naisiin kohdistuvaan väkivaltaan. Amnesty Internationalin Suomen osasto on tehnyt aiheesta useita tutkimuksia viimeisen kymmenen vuoden aikana ja vaikka parannuksia naisiin kohdistuvan väkivallan torjunnassa on tapahtunut, työ on silti vielä alkutekijöissä. Gemma-hankkeen aikana käydyissä keskusteluissa on usein noussut esiin tarve lisätä koulutusta naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja olisikin suositeltavaa, että kaikissa sosiaali- ja terveys-, turvallisuus- ja koulutusalan palveluissa olisi ainakin yksi henkilö, joka olisi perehtynyt riittävästi väkivaltailmiöön. Lisäksi yllämainittujen alojen koulutusohjelmiin pitäisi lisätä pakollista opetusta naisiin kohdistuvasta väkivallasta.

Gemma-hankkeen aikana on kartoitettu palveluverkostoa naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille. Hankkeen kohderyhmä on ollut maahanmuuttaja- ja vähemmistötaustaiset naiset, joilla ei ole virallista oleskelulupaa Suomessa. Naisten oikeudellinen asema rajaa heidät tiettyjen palveluiden ulkopuolelle kuten ylempänä on kerrottu. Useimmat palvelut, joihin olemme hankkeen kautta tutustuneet toimivat universaalilla periaatteella, eli ne palvelevat kaikkia tukea tarvitsevia. Kolmannen sektorin toimijat eivät kuitenkaan voi juurikaan auttaa henkilöä hänen oleskelulupastatuksensa kanssa, mikä vaikeuttaa väkivallan uhrin auttamista pitkällä tähtäimellä ja siten myös vaikeuttaa väkivaltakierteen katkaisua. Tässä osiossa esitellään Helsingin alueella toimivaa palveluverkostoa, työntekijöiden pätevyystavoitteita, paikallisia hyviä toimintatapoja sekä auttamisen polku.

2.1 Väkivaltaan puuttuminen: Pätevyystavoitteita ja monikulttuurisuuden peruseriaatteita

Kulttuurin kunnioittaminen ei poista vastuuta väkivaltaan puuttumisesta ja toisaalta väkivallattomuus ei vie kulttuurista pääomaa. Kulttuurin ”haastaminen” väkivallattomalla lähestymistavalla voi kuitenkin nostaa esiin puolustusreaktion joko uhrissa tai hänen yhteisössään; tutun ja turvallisen, vaikkakin haitallisen käytännön haastaminen voi aiheuttaa epävarmuutta ja voimattomuutta, mutta myös pelkoa oman toimijuuden vähenemisestä.

2.1.1 Väkivallan tunnistaminen

Väkivaltaisiin tilanteisiin ja rakenteisiin puuttuminen vaatii väkivallan tunnistamista. Tunnistaminen voi olla vaikeaa, sillä kaltoinkohdeltu itse ei aina ole täysin tietoinen häntä vastaan tehdystä vääryydestä, eikä erinäisistä syistä (kts. luku 1) pysty välttämättä etsimään tukea. Tästä syystä on erittäin tärkeää, että palveluita kehitetään tietyin edellytyksin, joiden avulla tunnistaminen mahdollistuu. Tällaisia edellytyksiä on esimerkiksi:

- anonymiteetti

- matalan kynnyksen palvelut (päiväkeskukset yms.)
- etsivä / jalkautuva työ
- naisten tilat (naisten illat, kerhot jne.)
- kulttuurillisten ja uskonnollisten symbolien välttäminen
- luottamuksellisuus
- monikieliset palvelut / mahdollisuus käyttää tulkkia
- joillekin ryhmille on tärkeää ettei työntekijä ole samasta kulttuuriryhmästä, toisille taas on helpompi asioida saman kulttuuritaustan omaavan työntekijän kanssa – tämän tunnistaminen ja huomioiminen palvelun henkilökunnassa
- kuulemalla tunnistaminen (Pro-tukipiste): väkivallan uhri voi viitata vaikeaan tilanteeseen puhuessaan muista aiheista ja toisaalta uhri voi antaa korostetun virheellistä tietoa tilanteestaan esimerkiksi kertomalla liioitellun positiiviseen sävyyn suhteestaan

Lisäksi on tärkeää, että henkilökunta ymmärtää eri kulttuurien ja yhteisöjen erityyppisiä valtahierarkioita ja että henkilökunta on valppaana ja valmistautunut tunnistamaan tiettyjä väkivallan merkkejä, kuten:

- fyysiset merkit: mustelmat, murtumat, sisäelinten vauriot, usein fyysiset merkit eivät ole kehon näkyvissä osissa
- merkkejä seksuaalisesta väkivallasta: verenvuoto, toistuvat tulehdukset genitaalialueilla, eitoivotut raskaudet
- psyykkiset merkit: ahdistuneisuus, hämmennys, masentuneisuus, itsetuhoisuus, avuttomuus
- sosiaaliset merkit: yksinäisyys, eristäytyneisyys, rajoittunut sosiaalinen elämä, kiire kotiin, puutteelliset tiedot omista asioista (osoite, tulot, jne.)

Eri väkivallan muodot voivat ilmetä eri tavalla ja siksi työntekijän on tarkkailtava ja havainnoitava mahdollisia merkkejä väkivallasta ja tiedusteltava väkivaltaan erikoistuneelta taholta tilanteen vakavuutta. Kuka tahansa (työntekijät, väkivaltaa kohdanneet, jne.) voi anonyymisti kysyä väkivallasta tai kertoa huolensa mahdollisesta väkivaltaa kokeneesta henkilöstä kansallisista palvelunumeroista, jotka esitellään tässä protokollassa myöhemmin. Tiedustelu tulisi aina tehdä

salassapitosäännöksiä noudattaen, paljastamatta asiakkaan tietoja ilman tämän suostumusta.

2.1.2 Interventio

Huomatessaan mahdollisen väkivaltatilanteen tai -kokemuksen, työntekijän tulisi yrittää lähestyä aihetta epäsuorasti ja johdatella keskustelu väkivallasta kysymiseen. Rakentaessaan pikkuhiljaa keskustelua kohti väkivallasta kysymistä, työntekijä samalla rakentaa luottamusta itsensä ja naisen välille. Työntekijän tulee olla valmis kuulemaan väkivaltaisesta kokemuksesta ja hänen tulisi olla varautunut tilanteeseen miettimällä etukäteen auttamisen polun ja mahdollisuuden akuuttiin kriisitukeen.

Palvelutiloissa olisi hyvä olla esillä tietoa ja esitteitä naisiin kohdistuvasta väkivallasta useastakin syystä. Asiaan perehtyminen esitteiden avulla voi auttaa naista oivaltamaan, mikäli häntä kohdellaan kaltoin ja hän voi tämän oivallettuaan ottaa itse asian esille työntekijän kanssa. Toisaalta jo se, että nainen on kiinnostunut kyseisistä materiaaleista, voi antaa työntekijälle vihjeen mahdollisesta kaltoinkohtelusta ja siten myös tilaisuuden avata keskustelu mahdollisesta koetusta väkivallasta. On hyvä huomioida, että kaikki naiset eivät välttämättä osaa lukea aakkosia tai ole lukutaitoisia, joten materiaalin tulisi olla yksinkertaista, helposti lähestyttävää ja informatiivista. Eritoten naisten tapahtumissa olisi hyvä olla tällaista materiaalia esillä, mutta tärkeää olisi tarjota sitä myös koko yhteisölle ennaltaehkäisevässä mielessä.

Kaikissa väkivaltaan puuttumisen tapauksissa on tärkeä sanoa ääneen tietyt asiat naisuhrien kuullen. On tärkeä todeta, että:

- Kulttuurilla ei voi perustella väkivaltaa
- Nainen itse on oman elämänsä asiantuntija ja aktiivinen toimija

Etenkin kulttuurisensitiivisesta näkökulmasta on hyödyllistä mainita nämä kaksi asiaa, mutta monet naisiin kohdistuvan väkivallan asiantuntijat ovat huomauttaneet, että olisi tärkeää puhua niistä kaikille väkivaltaa kohdanneille naisille voimaantumisen tukemiseksi.

2.1.3 Tulkkien käyttö

Ammattimaisten tulkkien käyttö on oleellista väkivaltapalveluissa. Suurin osa väkivaltatyötä tekevistä palveluntuottajista, joita olemme Gemman kautta kohdanneet, ovat alleviivanneet tulkkauksen tärkeyttä. Monessa Gemman työvaiheessa on otettu tulkkeja mukaan keskusteluun ja useat kumppanit ovat myös arvostaneet tulkkien mukanaoloa. Alla on muutamia tärkeimpiä huomiota tulkkien näkökulmasta väkivaltatyöhön:

- Vaikka keskustelussa olisi mukana tulkki, työntekijän puhe kohdistetaan aina asiakkaalle
- Tulkkia pitäisi useimmiten valmistaa ennen tapaamista asiakkaan kanssa
- Myös tulkin on rakennettava luottamus asiakkaan kanssa ja tästä johtuen tulkki pitäisi ottaa tilanteessa huomioon empaattisena läsnäolijana
- Asiakkaan pitäisi pystyä valitsemaan itse tulkkinsa tai käyttämään samaa tulkkia tarvittaessa. Tämä on erityisesti Suomessa tärkeää, sillä tiettyä kieltä puhuvien yhteisö voi olla hyvin tiivis, jolloin eri tulkkien käyttö voi asettaa naisen vaaraan kyseisessä yhteisössä
- Luottamuksellisuus sekä puolueettomuus pitää pystyä takaamaan ja siitä tulee mainita myös asiakkaalle aina ennen tulkkausta
- Tulkin sukupuoli voi vaikuttaa naisen kykyyn puhua tietyistä asioista

2.2 Millaista tukea nainen tarvitsee väkivaltakokemuksen jälkeen

Kaikille naisille, riippumatta tämän oleskelulupastatuksesta, on tarjolla seuraavat tukimuodot:

- rikosilmoitus
- oikeudellista apua:
 - rikosilmoituksen tekemiseen, tutkintaan ja oikeudenkäyntiin
 - oleskelulupaprosessiin
 - lähestymiskieltoon
 - avioeroon, lasten huoltajuusasioihin
- oikeus valittaa tullessaan kohdelluksi syrjivästi

- uhrilla on oikeus tasa-arvoon ja itsemääräämiseen
- tukikeskustelut ja psykososiaalinen tuki, jota tarjotaan turvakodeissa ja eri järjestöissä

Tukisuunnitelmassa tulisi ottaa huomioon, onko nainen kykeneväinen käymään palveluissa yksin vai tarvitseeko hän tukihenkilön tai tulkin mukaan. Naista ei saa koskaan jättää yksin palveluiden keskelle ja on aina työntekijän tehtävä selvittää palveluiden käytettävyys ja saatavuus yksittäisen uhrin kohdalla.

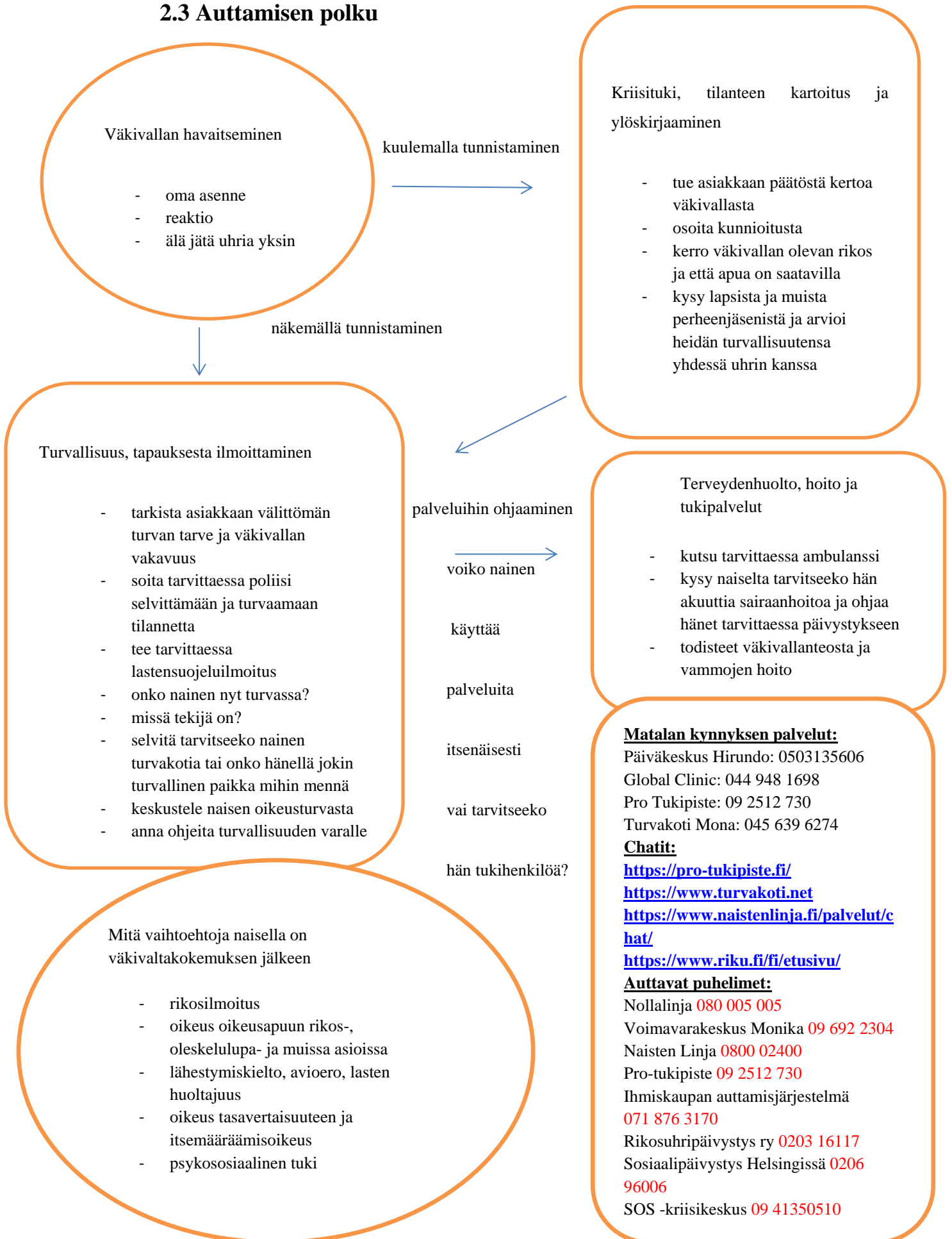
2.2.1 Palveluverkosto

Seuraavat palvelut ovat kenen tahansa käytettävissä ja niihin voi olla yhteydessä anonymisti. On tärkeä huomioida, että nämä palvelut, joiden ydinosasta on joko monikulttuurisuus tai väkivaltatyö, ovat myös työntekijöiden käytettävissä ja konsultoitavissa, mikäli työntekijälle tulee vastaan tilanne, jossa hän epäilee kohdanneensa väkivallan uhrin. Työntekijän ollessa

- Matalan kynnyksen palvelut:
 - o Hirundo: Turunlinnanpolku 2, 00900, Helsinki, p. 050 313 5606
 - o Global Clinic: p. 0447440014, globalclinic.finland@gmail.com
 - o Pro-tukipiste: Urho Kekkosen katu 4-6 B, 5. krs, 00100 Helsinki p. 09 2512 730
 - o Turvakoti Mona: 24h p. 045 639 6274
- Verkkosivut, joissa auttava chat:
 - o <https://pro-tukipiste.fi/>
 - o <https://www.turvakoti.net>
 - o <https://www.naistenlinja.fi/palvelut/chat/>
 - o <https://www.riku.fi/fi/etusivu/>
- Auttavat puhelimet:
 - o Nollalinja (joka päivä 24/7) **080 005 005**

- Voimavarakeskus Monika (ma-pe 8-16) 09 692 2304
 - Naisten Linja (ma-pe 16-20, la-su 12-16) 0800 02400
 - moninaisuuspäivystys erityis- vähemmistöryhmiin kuuluville naisille sekä ammattiauttajille (ke 9-13 ja joka kuun 1. lauantai 8-11)
 - in English on Fridays 16-20,
 - in Finnish from Mondays to Fridays 16-20 Saturdays and Sundays 12-16
 - in Swedish on Wednesdays 16-20
 - Pro-tukipiste 040 650 3705
 - Pakolaisneuvonta 075 7575100
 - Rikosuhripäivystys (ma-ti klo 13-21 ja ke-pe klo 17-21) 116 006
 - Ihmiskaupan auttamisjärjestelmä 071 876 3170
 - Sosiaalipäivystys Helsingissä (joka päivä 24/7) 0206 96006
 - Suomen mielenterveyseuran valtakunnallinen kriisipuhelin (ma-pe 09-07, viikonloppuisin ja juhlapyhinä 15-07) 010 195 202
- Yhdenvertaisuusviranomaiset:
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu Ma-Pe 10-12 p.0295 666 817
 - Eduskunnan Oikeusasiamies: Arkadiankatu 3, FI-00100 Helsinki, faxi: +358 (0)9 432 2268, sähköposti: oikeusasiamies@eduskunta.fi

2.3 Auttamisen polku

3. NAISEN JA KOKO YHTEISÖN VOIMAANNUTTAMINEN VÄKIVALLATTOMUUTEEN

Positiivisen palvelukokemuksen saanut nainen toimii viestinviejänä yhteisössään jakaen arvokasta tietoa naisten oikeuksista, väkivallattomuudesta sekä tukipalveluista. Naiset, jotka vaalivat väkivallattomia arvoja ja ovat itse selvinneet väkivaltaisesta kohtelusta kasvattavat todennäköisemmin lapsensa kunnioittaen väkivallattomuutta. Yhteisön sisäinen vertaistuki auttaa naisia käsittelemään kokemaansa kaltoinkohtelua ja ymmärtämään ettei heidän tarvitse sallia sellaista kohtelua uudelleen. Sopivan ulkoisen rohkaisun ja tuen avulla naiset voivat muodostaa vertaistukiryhmiä ja -yhteisöjä itsenäisestikin. Naisten työpajat ja ryhmät voimaannuttavat naisia vahvistamalla heidän kokemustaan omasta toimijuudesta sekä parantamalla mahdollisuuksia naisten väliseen kanssakäymiseen. Eritoteten paperittomien ja rekisteröitymättömien naisten kohdalla on välttämätöntä tiedottaa heitä oikeuksistaan ja rohkaista naisia jakamaan tietoa muiden yhteisön naisten kesken.

3.1 Yhteisötyöpajat

Jotta vailla oleskeluoikeutta elävien naisten tietämystä omista oikeuksistaan ja väkivallattomuudesta voitaisiin vahvistaa, on suositeltavaa järjestää säännöllisiä naisten ryhmiä ja yhteisötyöpajoja. Yhteisötyöpajoissa voidaan edistää yhteisöjen ja yksilöiden voimaantumista ja väkivallattonta elämää jakamalla tietoa ja keskustelemalla ihmisoikeuksista, paikallisesta rikosprosessikäytännöstä ja tarjoamalla kokemusasiantuntijakoulutusta.

Myös työntekijöiden saamaa koulutusta voidaan jakaa edelleen yhteisön jäsenille. Yhteisötyöpajojen tarkoitus on nimenomaan synnyttää keskustelua ja lähestyä yhteisön keskuudessa tabuina pidettyjä aiheita yhdessä. Gemmassa järjestetyissä yhteisötyöpajoissa käydyt keskustelut avasivat yhteisön jäsenille mahdollisuuden sovittaa väkivallattomia arvoja yhteisön perinteisiin arvoihin ja usein keskustelussa nousi esiin myös

mielenkiintoisia ja uusia näkökulmia, jotka ovat työntekijöille tärkeitä yhteisön tuntemuksen kannalta. Näin ollen yhteisötyöpajat tarjosivat sekä työntekijöille että yhteisön jäsenille väylän sellaiseen kanssakäymiseen, mitä esimerkiksi hektisessä päiväkeskustyössä on vaikea muuten saavuttaa. On kuitenkin hyvä muistaa, että monet työpajan aiheet ovat yhteisön keskuudessa tabuja ja niitä tulee lähestyä kulttuurisensitiivisesti. Ei välttämättä ole lainkaan itsestään selvää, että yhteisön jäsenet voivat käyttää aikaansa työpajoihin elannon tienaamisen sijaan, joten työpajoihin on hyvä liittää jokin osallistumiseen kannustava elementti kuten osallistujille tarjottava lämmin ateria tai hygienia tuotteita.

3.2 Naisten ryhmät

Ruohonjuuritason sosiaalipalveluissa naisille tulisi tarjota mahdollisuus omaan tilaan ja aikaan naisten voimaannuttamiseksi toimimaan oman elämänsä ja yhteisönsä aktiivisina toimijoina. Vain naisille tarkoitettuja ryhmiä voidaan perustaa esimerkiksi päiväkeskuksen aukioloaikana tarjoamalla mahdollisuus tehdä naisia kiinnostavia aktiviteetteja. Vertaisryhmissä puuhatessa naiset rentoutuvat ja voivat avautua henkilökohtaisista aiheista, jolloin heille tarjoutuu tilaisuus pohtia haastaviakin ongelmia kuten väkivaltaan liittyviä kokemuksia. Työntekijöiden tehtävä näissä tapahtumissa on tarjota tarvittaessa tukea ja ohjausta, mutta on tärkeää antaa naisille mahdollisuus ottaa itse vastuuta ja antaa heidän löytää ratkaisuja vertaistuen avulla. Niinpä työntekijä voi ottaa osallistujan roolin ja pohtia yhdessä ryhmän kanssa onko naisten keskuudessa yksilöitä, jotka voisivat fasilitoida ryhmää ja sen toimintaa. Yhteisön jäsenien keskuudesta nousevien fasilitattoorien avulla naisten on jatkossa helpompi alkaa kokoontumaan ja tukemaan toisiaan itsenäisemmin ja palvelusta riippumattomammin, jolloin yhteisön sisäinen tuki lujittuu ja muuttuu säännöllisemmäksi tavaksi.

Eheyttämällä ja voimaannuttamalla naisia ja muita yhteisön jäseniä voidaan lujittaa yhteisön sisäistä tukijärjestelmää sekä ennen kaikkea tukea yhteisöjä kehittämään kasvattamalla yhteistyötä ja rauhanomaisuutta.

KIITOKSET KUMPPANEILLE:

Koko Gemma -hankkeen ja tämän protokollan onnistumisen edellytyksenä on ollut verkostoyhteistyö ja eri järjestöjä edustavien asiantuntijoiden tietämys ja panos. Tahdomme kiittää hyvästä yhteistyöstä, loputtomasta tuesta ja ihmisoikeuksien eteen tekemästänne tärkeästä työstä,

AMNESTY INTERNATIONAL SUOMEN OSASTO

GLOBAL CLINIC

HELSINGIN SEURAKUNTAYHTYMÄ

PAKOLAISNEUVONTA

PRO-TUKIPISTE

RIKOSUHRIPÄIVYSTYS

TURVAKOTI MONA

VVA RY

Erityiskiitokset protokollan kieliasun ja asiasisällön tarkistamisesta Pia Puu Oksanen, Eva Korsisaari, Jasmiina Jokinen sekä Miriam Hekkala.

LÄHDELUETTELO:

Action plan to reduce violence against women, Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2010:15, 2011

http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/493027/IPOL-FEMM_ET%282013%29493027_EN.pdf

Kuka ottaa vastuun? Naisiin kohdistuva väkivalta ja ihmisoikeusvelvoitteiden toteutuminen, Satu Lidman, Manesty International, 2017

Statistics on offences and coercive measure, Statistics Finland, Published:31.05.2017

<https://pro-tukipiste.fi/miten-vastata-intersektionaalisen-feminismin-haasteeseen/>

Formin.finland.fi: News, 10.5.2017
(<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=361692&contentlan=1&culture=fi-FI>)